

مسئولیت متن و شکل بدوش نویسنده مضمون میباشد، عقیده نویسنده لزوماً نظر افغان جرمن آنلاين نمی باشد

۲۰۲۵/۱۱/۲۲

ډاکټر ش میرمکی

د ینورسیتی University (پوهنتون)

کلمه له کوم ځای څخه اخستل شوي ده؟

د University ټکی په اصل کې د لاتیني ژبې له کلمې (Universitas) څخه راوړلېږي.

د کلمې ریښه:

• Unus = یو

• Versus / Vertere = اړول، ورگرځول

له دې دواړو څخه Universitas جوړ شوی، چې مانا یې ده:

ټول، یوځیز، بشپړ

وروسته Universitas داسې مانا وموندله:

د استادانو او زدکونکو ګډه ټولنه

په منځنیو پېړیو کې:

په اروپا کې به هغو ځایونو ته چې هلته استادان او زدکونکي د پوهې د زده کړې لپاره سره راټولېدل، Universitas ویل کېدل. ورو ورو دا کليمه د لوړو زده کړو د مرکز لپاره وکارول شوه، او همدا نننۍ University ده.

پښتو مانا:

په خالصه پښتو کې یې ښه برابر کليمه:

پوهنتون

ده، چې مانا یې ده:

د پوهې کور، د لوړو زده کړو ځای

لنډه پایله:

University هغه ځای دی چې هلته پوهه په منظم ډول لوړې کچې ته رسول کېږي، او دا نوم یې له لاتیني "Universitas" څخه اخیستل شوی، چې د پوهانو د ګډې ټولنې مانا ورکوي.

د دې کليمې د تاریخي بهیر :

د پاڼو شمېره: له 1 تر 10

افغان جرمن آنلاين په درنښت تاسو همکارۍ ته راټولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
 یادونه: دلیکنې د لیکنیزې ښې پازوالي د لیکوال په غاړه ده، هیله من یو خپله لیکنه له رالیرلو مخکې په خبر و لولئ

د “University” د کلمې تاريخي مزل

۱ - لرغونی روم (لاتيني پېر) وخت ، زمان ، دوران

په لرغوني روم کې د **Universitas** کليمه د هر ډول منظمې ټولنې لپاره کارېده، لکه:

- د سوداګرو ټولنه
- د کسبګرو ډله
- يا د استادانو او زدکونکو ګډه ټولنه

خو ورو ورو دا نوم ډېر د هغو ټولنو لپاره ځانګړی شو چې موخه يې زده کړه او پوهه وه.

۲ - منځنۍ پېړۍ (۱۱م - ۱۳م زېږديزې پېړۍ)

په اروپا کې د زده کړو منظم بنسټونه راتوکېدل. همدلته **Universitas magistrorum et scholarium** نوم وکارول شو، مانا يې:

د استادانو او زده کوونکو ټولنه

په دې پېر (وخت ، زمان ، دوران) کې نامتو پوهنتونونه جوړ شول:

- بولونیا (ايتاليا)
- پاريس (فرانسه)
- اوکسفورډ (انګلستان)

دا بنسټونه يوازې د درس ځای نه وو، بلکې د اند، پوښتنې او څېړنې مرکزونه وو.

۳ - د مانا بدلون

په پيل کې **University** د ودانۍ مانا نه لرله، بلکې مانا يې وه:

د پوهې د لټونکو ګډه ټولنه

وروسته دا کليمه د هماغې ټولنې د ځای لپاره هم وکارول شوه، او نن سبا موږ پوهنتون ته هم همدا وايو.

پوهنتون په لرغوني ختيځ کې

سره له دې چې دا کليمه لاتيني ده، خو د پوهې مرکزونه تر دې وړاندې هم موجود وو، لکه:

- د بغداد د بيت الحکمه
- د نوبهار علمي مرکز
- د جندیشاپور بنوونيزه ټولنه

دا ټول د پوهنتونونو د بنسټ لومړۍ بڼې گڼل کېږي.

فلسفي لنډيز

پوهنتون يوازې څلور دېواله نه دي، بلکې:

- د پوهې د روزنې کور
- د اند د غوړېدو ځاله
- او د ولس د روښانتيا خراغ

University داسې ځای دی چې هلته انسان نه يوازې زده کړه کوي، بلکې د ژوند لوری هم پېژني.

د پوهنتون او مدرسې توپير څه دی؟
د نړۍ د لومړني پوهنتون تاريخ کوم ده؟

۱- د پوهنتون او مدرسې توپير

که څه هم دواړه د زده کړې ځايونه دي، خو موخه، منځپانگه او تگلاره يې سره بېلې دي.

پوهنتون (University)

پوهنتون د لوړو زده کړو يو پراخ علمي بنسټ دی چې موخه يې دا ده:

- ساينسي پوهه خپره کړي
- څېړنه پياوړې کړي
- نوې موندنې وزېږوي
- ټولنه فکري پلوه ورغوي

د پوهنتون ځانگړنې:

- بېلابېلې پوهنځي لري (طب، انجينري، ادبيات، طبيعي علوم او نور)
- څېړنه بنسټيزه برخه ده
- زده کوونکي ازاد فکر ته هڅېږي
- پوښتنه او شننه ارزښت لري

پوهنتون انسان يوازې لوستلی نه، بلکې اندمن، څېړونکی او نوښتگر روزي.

مدرسه :

مدرسه دېرې وخت د ديني زده کړو ځانگړی مرکز وي چې موخه يې ده:

-

دیني پوهه خپره کړي

اخلاقي روزنه پیاوړې کړي

دیني عالمان وروزي

د مدرسې ځانگړنې:

تمرکز پر قرآن، حدیث، فقه او تفسیر وي

دودیز تدریسي دود لري

سپېڅلتوب او اطاعت پکې ډېر ارزښت لري

کم ساینسي څېړنه پکې کېږي

مدرسه زیاتره د دیني لارښوونې او روحاني پوهاوي ځای دی.

لنډ توپیر په جدولیز ډول :

مدرسه	پوهنتون	ځانگړنه
دیني زده کړه	پراخه پوهه او څېړنه	موخه
زیاتره دیني	ډول ډول علوم	مضمونونه
دودیزه لار	ازاد فکر	تگلاره
دیني عالم	مسلكي پوه	پایله

۲ : د نړۍ د لومړني پوهنتون تاریخ

القرویین پوهنتون – مراکش

د نړۍ تر ټولو لرغونی فعال پوهنتون:

پوهنتون القرویین دی، چې په ۸۵۹ زېږدیز کال کې د مراکش په فاس ښار کې جوړ شو.

ددې پوهنتون بنسټ یوې په پوهې میښي بنځې فاطمه الفهری کېښود.

پکې به لوستل کېدل:

دیني علوم

ژبپوهنه

ریاضي

ستورپوهنه

فلسفه

دا بنسټ د اروپا پر پوهنتونونو هم ژور اغېز وکړ.

نور لرغوني علمي مرکزونه:

• جندیشاپور (اوسنی ایران)

• بیت الحکمه – بغداد

• نالندا – هند

خو د رسمي او پرله‌پسې فعالیت له پلوه القرویین تر ټولو پخوانی گڼل کېږي.

ژور پیغام

که مدرسه د ایمان څراغ وي،
نو پوهنتون د پوهاوي لمر دی.
او که دا دواړه سره یو ځای شي،
نو یو بشپړ، رڼا لرونکی انسان زېږوي.

• ولي په اسلامي نړۍ کې علمي زوال راغی؟

• یا د معاصر پوهنتون جوړښت څنگه دی؟

۱ - ولي په اسلامي نړۍ کې علمي زوال راغی ؟

اسلامي نړۍ په لومړیو پېړیو کې د پوهې لمر وو، خو ورو ورو دا رڼا کمزورې شوه. دا زوال څو بنسټیز لاملونه لري:

۱ - د ازاد اند کمزورېدل

په پیل کې علماو پوښتنه کوله، څېړنه یې کوله، او نوې لارې یې پرانیستي. خو وروسته:

• پوښتنه بدعت وبلل شوه

• تقلید ډېر شو

• د نوښت دروازي وتړل شوي

نو فکر ودرېد، او پوهه هم ورسره ټکنۍ شوه.

۲ - سیاسي گډوډي او جگړې

د عباسي خلافت کمزورتیا، داخلي شخړې او بیا د مغولو یرغل:

• کتابتونونه وسوځېدل

• پوهان ووژل شول

• علمي مرکزونه وړان شول

بغداد، چې د پوهې پلازمېنه وه، له منځه ولاړه.

۳ - د دین او عقل تر منځ ناسمه جگړه

د پاڼو شمېره: له 5 تر 10

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له مور سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکنې د لیکنیزې بڼې پازوالي د لیکوال په غاړه ده، هیله من یو خپله لیکنه له رالیږلو مخکې په ځیر و لولئ

ځينو خلکو عقل له دين سره په تکر کې ومانه، حال دا چې په اسلام کې پوهه سپېڅلې ده. دې ناسم درک:

• ساينس له دين څخه جلا کړ

• د پوهې بهير يې ورو کړ

۴ - د لويديځ چټک پرمختګ

په هماغه مهال کې اروپايان د علم، صنعت او څېړنې نوې لار ونيوله، خو اسلامي نړۍ په زور پر او کې پاتې شوه.

پايله :

اسلامي نړۍ هغه مهال وروسته پاتې شوه، کله چې يې له پوښتنې، څېړنې او نوښت څخه مخ واړاوه.

۲ - د معاصر پوهنتون جوړښت څنگه دی؟

اوسنی پوهنتون يوازې د درس ځای نه دی، بلکې د علم، څېړنې او بدلون مرکز دی.

بنسټيزې برخې:

۱ - پوهنځي

هر پوهنتون څو پوهنځي لري، لکه:

• د درملنې پوهنځی

• د انجنېري پوهنځی

• د حقوقو پوهنځی

• د ادبياتو او ټولنيزو علومو پوهنځی

هر پوهنځی ځانته ځانگړې څانگې لري.

۲ - څانگې :

په هر پوهنځي کې ځانگړې څانگې وي، لکه:

• درملنه → داخلي، جراحي، ماشومانو درملنه

• انجنېري → برېښنا، ودانيزه، ميخانيکي

۳ - څېړنيز مرکزونه :

دا ځايونه د نوې پوهې لپاره وي، لکه:

• لابراتوارونه

• څېړنيز انستيتوتونه

• علمي مجلې

دلته نوبت رامنځته کېږي.

۴ - کتابتون :

د پوهنتون زړه بلل کېږي. پکې:

- کتابونه

- بریښنايي زېرمتونونه

- څېړنيزې سرچينې

۵ - اداري جوړښت :

هر پوهنتون يو مشر لري (رئيس)، او تر شايي:

- علمي شورا

- د څانگو مشران

- د زده کوونکو چارو اداره

د معاصر پوهنتون موخې:

- مسلکي کسان روزل

- څېړنه پياوړې کول

- ټولنه روښانه کول

- اقتصادي وده چټکول

وروستی پایله :

که پخوانيو انسانانو د ستورو شمېرل زده کول، نو ننني انسانان ستورو ته پورته کېږي.

پوهنتون هغه ځاله ده

چې له هغې پوهه وزېږي،

او له پوهې تمدن جوړېږي.

- د اسلامي زرینې دورې نوميالي پوهان

یا دا چې څنگه یو ځواکمن پوهنتون جوړېږي ؟

۱ - د اسلامي زرینې دورې نوميالي پوهان

اسلامي زرينه دوره (شاوخوا ۸م – ۱۳م زېږديزه پېړۍ) د پوهې، څېړنې او نوښت پېر (وخت ، دوران) وو. په دې مهال داسې پوهان راڅرگند شول چې نړۍ يې بدلوله.

امام ابو حنيفه

د فقهي بنونځي بنسټگر

عقل او استدلال ته يې لوړ ارزښت ورکاوه

ابن سينا

ستر طبيب او فيلسوف

د “القانون في الطب” ليکوال

د درملنې بنسټيز اصول يې وټاکل

الخوارزمي

د الجبر بنسټگر

د شمېر پوهنې نوې لار يې پرانيسته

د صفر او معادلو بنسټيز کار يې وکړ

البیروني

ستوری پوه، جغرافیه پوه

د ځمکې د قطر اټکل يې وکړ

د علمي څېړنې لپاره يې ډېر دقیق تګلاره لرله

فارابي

ستر فلسفي اندمند

د منطق، موسيقۍ او سياست په برخه کې ژور اثر

دا پوهان ولې وتوانېدل؟

ازاد اند موجود وو

د پوښتنې اجازه وه

علم ته درناوی کېده

واکمنانو پوهه پیاوړې کوله

۲ - څنگه یو ځواکمن پوهنتون جوړېږي؟

يو ځواکمن پوهنتون يوازي د ودانيو په دېروالي نه پېژندل کېږي، بلکې په ژور فکر، روښانه موخه او قوي بنسټ ولاړ وي.

۱ - روښانه ليدلوری

پوهنتون بايد دا ولري:

- د راتلونکي لپاره څرگنده موخه
- د ټولنې ستونزو ته ځواب

۲ - وړ استادان

استاد بايد:

- ژوره پوهه ولري
- څېړونکي وي
- زده کوونکي وهڅوي، نه وډاروي

۳ - پتمخ (څېړنه)

پوهنتون چې څېړنه ونه کړي، يوازي ښوونځی وي. نو پکار ده:

- څېړنيز مرکزونه
- نوښتگرې پروژې
- علمي خپرونې

۴ - پياوړی کتابتون

کتابتون بايد:

- بډايه زېرمه ولري
- نوې سرچينې ولري
- برېښنايي لاسرسی ولري

۵ - ازاد اند چاپېريال

هلته چې پوښتنه وډار شي، پوهه مري. نو:

- ازاد بحث
- پرانيستې غونډې

د نظر درناوی

۶ - له ژوند سره تړاو

پوهنتون باید د ټولنې ستونزې وپېژني او حل لارې یې وړاندې کړي.

فلسفي پایله :

اسلامي زرینه دوره هغه مهال وه
چې عقل او ایمان لاس په لاس روان وو.

او ځواکمن پوهنتون هغه دی
چې زده کوونکی یوازې حافظه نه،
بلکې یو ژوندي اند روزي .
دوستانو هیله لرم څه دا معلومات مه خوښ شوی وي .